

ЛІТЕРАТУРА

1. Булда А. А. Практична підготовка вчителів історії в педагогічних навчальних закладах України (етапи і особливості) : монографія / А. А. Булда. – К. : Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 1999. – 498 с.
2. Дем'яненко Н.М. Учительські інститути в системі педагогічної освіти України (друга половина XIX – початок XX ст.) / Н. М. Дем'яненко, І. М. Кравченко. – К. : Фенікс, 2010. – 510 с.
3. Кузьменко Н.М. Особливості організації навчально-виховного процесу в Ніжинському історико-філологічному інституті князя Безбородька (кінець XIX – початок XX століття) [Текст] / Н. М. Кузьменко // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2011. – Вип. 13. – С. 217-221.
4. Лавріненко О. А. Творчий розвиток і опанування педагогічної майстерності в Україні [Текст] / О. А. Лавріненко // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2010. – № 4. – С. 101-111.
5. Огієнко Д.П. Трудова підготовка майбутніх учителів у Глухівському вчительському інституті (друга половина XIX – початок XX ст.) / [Електронний ресурс] / Д.П. Огієнко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 108.1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/VchdpuP_2013_1_108_5.pdf
6. Рапаєва М.В. Методи навчання історії у вітчизняній школі другої половини XIX – початку XX століття : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / М. В. Рапаєва. – К., 2007. – 229 с.

УДК 37.315.5

А. П. Гриценко,
аспірант
(Бердянський державний
педагогічний університет)

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ В СТАРШОКЛАСНИКІВ УМІНЬ
ВИКОРИСТОВУВАТИ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ
ІСТОРІЇ**

Постановка проблеми. На початку XXI століття, в умовах сучасного глобального суспільства, інформація стає стратегічним продуктом. Зважаючи на це, на сучасному етапі ці ресурси розглядають як ресурси державного значення, що забезпечують розвиток інформаційного суспільства. За своєю значимістю вони відносяться до найбільш важливого виду ресурсів, що визначають перед усім інтелектуальну складову розвитку суспільства. Збереження, розвиток та раціональне використання цього стратегічного ресурсу майбутнього є завданням величезної ваги для будь-якого суспільства [6, с.2]. Тому в умовах сьогодення питання, пов'язані з проблемою створення певної методики формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання історії,

набувають особливої актуальності.

Аналіз досліджень і публікацій Вагомі наукові дослідження присвячено вивченню поняття формування інформаційних умінь під час роботи з історичними джерелами (К. Баханов, В. Власов, Л. Задорожна, Т. Ковбасюк, Ю. Малієнко, В. Мисан, О. Пометун, Г. Фрейман), запровадження інтерактивного навчання (Л. Пироженко, О. Пометун), застосування комп'ютерних технологій (О. Мокрогуз, С. Нетесов, А. Фоменко, О. Худобець), а також використання та формування Інтернет-ресурсів з історії України (Р. Мірошник, О. Жданович та ін.)

Мета статті – проаналізувати та узагальнити сутність створення експериментальної методики формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси.

На пошуковому етапі експерименту (2012-2014 рр.) нами було розроблено дидактичну модель формування в старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії.

Результати пошукового експерименту ми визначали за індивідуальним ефектом від написання письмових робіт кожним учнем класу, порівнюючи результати вхідного та підсумкового тестування, що обчислювалися на основі методики кваліметричного визначення рівнів сформованості умінь використовувати інформаційні ресурси. Виміри проводилися за допомогою тестів успішності та письмових завдань різного рівня складності, які в подальшому були використані у формувальному етапі експерименту. Кваліметрична обробка та аналіз одержаних результатів довели наявність позитивного результату використання інформаційних ресурсів у процесі навчання всесвітньої історії.

У процесі теоретичного дослідження проблеми та пошукового етапу експерименту нами було розроблено авторську методику використання інформаційних ресурсів у процесі навчання всесвітньої історії з метою формування відповідних умінь у старшокласників. Вона була побудована на таких принципах:

1. Системне та послідовне використання інформаційних ресурсів на всіх етапах навчального процесу відповідно до дидактичної мети кожного конкретного компонента уроку та структури певної навчальної діяльності (прийому навчальної роботи).

2. Формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси як процесу, що передбачає вміння здійснювати пошук потрібної інформації у всій сукупності ресурсів, контролю за результатами пізнання та впровадження, презентації таких результатів у навчально-виховному процесі чи поза ним та відповідність віковим та пізнавальним можливостям учнів.

3. Застосування інтерактивних прийомів та методів організації навчання, пошукових та проблемних завдань, що спрямовують навчання старшокласників на формування умінь відбирати, оцінювати та використовувати інформаційні ресурси.

4. Самостійна робота старшокласників по здійсненню пошуку потрібної інформації у всій сукупності інформаційних ресурсів, використання знань щодо систематизації (класифікації) інформаційних ресурсів, що мають формувати особистісно-значущі мотиваційний, процесуальний компоненти та позитивне

емоційне ставлення до процесу формування умінь використовувати інформаційні ресурси й містити алгоритм навчальних дій: самостійний пошук та аналіз потрібної інформації, складання плану власної діяльності та його покрокове виконання, здійснення самоконтролю та рефлексії.

Для того, щоб ці умови було реалізовано під час навчання, необхідним є здійснення вчителем такої діяльності:

- систематичне поурочне планування очікуваних результатів, спрямованих на формування в старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси в процесі навчання всесвітньої історії;

- проведення відбору та структурування різних видів інформаційних ресурсів, які використовуються, відповідно до можливостей і структури певної навчальної діяльності учнів для кожного з уроків всесвітньої історії та курсу в цілому тощо.

Ми передбачаємо, що сучасна система освіти, спираючись на традиційні інформаційні ресурси, такі, як інформація в шкільних підручниках, історичні джерела в хрестоматіях, а також робота в бібліотеках, історичних та краєзнавчих музеях та, звичайно, архівах, що реалізовується під керівництвом вчителя, вимагає розширення інформаційного поля. Розвиток освіти вимагає іншої дидактичної системи, методів і технологій навчання, адекватних особисто-орієнтованому підходу в освіті.

Виконання цих умов, як правило, приводить до більш інтенсивного використання інформаційних ресурсів та, звичайно ж, підвищує рівень сформованості умінь використовувати інформаційні ресурси. Цікавим є спостереження щодо оцінки використання учнями на уроках історії інформаційних ресурсів. У ході експерименту нами було проведено опитування, в якому ставилося завдання описати механізм використання ІР учнями самостійно, в групі чи всім класом. 489 учнів-респондентів, що складає 90,89%, підтвердили, що їм подобається використовувати інформаційні ресурси на уроках історії. Більшість (149 учнів, або 30,5%) це робить цілим класом. Також це притаманне учням контрольної групи – 66 подібних відповідей, що складає 28,8%. Однак, більшість учнів контрольної групи (72 або 31,4%) використовують інформаційні ресурси в парах. Ще 59 учнів (25,8%) це робить у групах та 32 учні (14,0%) самостійно.

Тенденції використання інформаційних ресурсів учнями експериментальної групи дещо інші. Більшість (86 учнів, або 33,1%) – це роблять у групах, а 83 учні ЕГ, що складає 31,9%, цілим класом; 54 учні, або 20,8%, підтвердили, що їм подобається використовувати ІР в парах і лише 37 учнів, або 14,2%, самостійно. Як бачимо, учні віддають перевагу співпраці, а ніж самостійній роботі (69 учнів, що складає 12,8%) під час використання інформаційних ресурсів у навчально-виховному процесі.

Отже, методика формування в старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси “вимагає від учителя і від учня усвідомлення необхідності активної діяльності і співпраці”. Про необхідність використання цього принципу ми вже говорили вище. Відзначимо тут спрямованість взаємодії вчителя і учня на результат, причому планування результату та шляхів його отримання може здійснювати і учень.

Результати експерименту засвідчують, що вчитель історії має

формулювати завдання і стимулювати діяльність у такий спосіб, щоб забезпечити можливість колективної та індивідуальної праці учнів. У такому випадку можна говорити про системність використання педагогічного досвіду вчителем та про реальну його ефективність у фаховій діяльності. При цьому активна навчальна позиція учня – одна зі складових відчуття себе учасником суспільного розвитку. Зрозуміло, що формування в старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси призводить до того, що в кожного випускника з'являється все більше можливостей для самостійної роботи з інформацією. Адже вивчення всесвітньої історії передбачає таку самостійну інформаційну діяльність старшокласника, яка приводить не тільки до знання про історичний процес, але й до формування певних оцінок. Тому вчитель повинен чітко задавати вектор інформаційної діяльності через постановку завдань для самостійної роботи з інформацією.

Російський долідник А. Горячев серед найважливіших умінь роботи з інформацією виділяє такі:

- уміння визначати можливі джерела інформації та стратегії їх пошуку;
- уміння аналізувати отриману інформацію, використовуючи різноманітні схеми, таблиці для фіксації результатів;
- уміння оцінювати інформацію з точки зору її достовірності, точності, корисності для вирішення проблеми (завдання);
- уміння використовувати результати процесів пошуку, отримання, аналізу та оцінки інформації для прийняття рішень та ін. [1, с.15]

Природно, подібна інформація виходить за межі підручника та розповіді вчителя до роботи з хрестоматіями та довідковими виданнями в бібліотеках, пошуку інформації в музеях чи архівах і, нарешті, на спеціалізованих сайтах у всесвітній мережі Інтернет.

Саме останній фактор разом з використанням електронних ресурсів (програм на СД-дисках) дозволяють організувати віртуальні або “уявні” екскурсії музеями та архівами світу в роботі з наочністю. Адже широке застосування наочності на сучасному етапі без інформаційно-комунікаційних технологій навряд чи можливе” [5, с.44].

Експериментальним навчанням охоплено учнів 10-11-х класів. Воно було побудовано на матеріалі таких тем: “Передумови виникнення Першої світової війни. Війна та її наслідки” (10 клас) та “Друга світова війна. Світ після Другої світової війни” (11 клас). Ці теми висвітлюють серйозні ключові явища новітнього часу всесвітньої історії ХХ ст. та містять концентрований аксіологічний, світоглядний навчальний зміст, що включає різноманітні інтерпретації подій, які вивчаються. Крім того, названі теми дозволяють використати якомога більшу кількість інформаційних ресурсів та експериментально удосконалити уміння старшокласників використовувати ресурси віртуальних музеїв. А відтак робота учнів 10-11 класів з музейними експонатами згідно з гіпотезою нашої експериментальної роботи є найвищим щаблем формування умінь використовувати інформаційні ресурси.

Для вивчення цих тем при проведенні дослідження було запропоновано спеціальну авторську програму. Для роботи з нею нами було запропоновано методику, що орієнтувалася на формування в

старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси в процесі навчання всесвітньої історії.

Авторська програма мала тематично орієнтовану структуру. До неї увійшли: авторські хрестоматії з всесвітньої історії для 10-х та 11-х класів [3], авторські презентації за темами уроків, дидактичні матеріали ППЗ “Всесвітня історія. 11 клас”, додаткові матеріали на електронному носії (розміщені в класному комп'ютері та комп'ютері вчителя), перелік творчих завдань, віртуальні музеї “Перша світова війна” та “Друга світова війна” [7], які створювались учнями під нашим керівництвом на власному сайті, перелік інформаційних ресурсів у глобальній мережі Інтернет, робота з експонатами в шкільному музеї та на сайтах історичних музеїв світу, відвідування міських та районних державних архівів, слайди та презентації, створені учнями попередніх років.

При аналізі можливостей використання різних типів інформаційних ресурсів ми прийшли до висновку, що доступ вчителя та учнів на уроці та в позаурочний час вирішує питання максимального використання інформаційних ресурсів. У такому випадку навіть такі традиційні інформаційні ресурси, як відвідування історичних та краєзнавчих музеїв та робота в архівах, стають доступними для навчально-виховного процесу.

Із 17 тем, які вивчаються в курсі всесвітньої історії в 10-11 класах, лише в 4, що складає 23,53%, можливе використання експозицій історичних та краєзнавчих музеїв. Подібна ситуація і з роботою в архівах. Названі ресурси більш притаманні для вивчення навчального матеріалу вітчизняної історії. Однак, в разі використання інформації сайтів історичних музеїв та архівів світу кількість тем, при вивченні яких можна використати ці типи інформаційних ресурсів, зростає практично до 100%.

При наявності комп'ютерної техніки в класі під час уроків та вдома в учнів 100% тем з курсу всесвітньої історії можна опрацювати за допомогою такого типу інформаційних ресурсів, як робота з мультимедійними програмами на комп'ютері. При підключенні комп'ютерного обладнання до мережі Інтернет здійснювати пошук потрібної інформації в мережі Інтернет.

Крім того, ці умови в поєднанні з певними додатковими навичками роботи із спеціальним програмним забезпеченням дають можливість частково або повністю використовувати такі три типи інформаційних ресурсів: використання електронної пошти для пошуку інформації, участь в електронних телеконференціях, бесіди з учнями та учителями за допомогою ICQ і Skype. В умовах опанування вчителями історії Державної цільової програми впровадження в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій “Сто відсотків” на період до 2015 року [4] та вивчення відповідних розділів програми з інформатики учнями старших класів учасники навчально-виховного процесу зможуть використовувати названі інформаційні ресурси в процесі вивчення всесвітньої історії.

Умови для використання різних типів інформаційних ресурсів у процесі навчання всесвітньої історії в школі представлені нами на таблиці 1.

Умови для використання різних типів інформаційних ресурсів у процесі навчання всесвітньої історії

Типи інформаційних ресурсів	Умови використання		
Опрацювання історичних джерел у підручнику	Можливе за будь-яких умов		
Робота з текстами історичних хрестоматій	Частково	При наявності тексту хрестоматій або тексту на сайті доступному учнями (підключення комп'ю-терного класу до Інтернету)	
Відвідування історичних та краєзнавчих музеїв (в т.ч. вір-туальних)	Можливе лише з певних тем	Необхідне підключення до Інтернету	
Робота в архівах	Практично не можлива		
Застосування електронних документів на комп'ютері	Можливе при наявності комп'ютерної техніки		Частково
Робота з мультимедійними програмами на комп'ютері	Можливе при наявності комп'ютерної техніки		Частково
Пошук інформації в мережі Інтернет	Необхідне підключення до Інтернету		
Використання електронної пошти для пошуку інформації	Наявність комп'ютерної техніки	Необхідне підключення до Інтернету	Опанування учнями та учителями певних програмних засобів
Участь в електронних телеконференціях			
Бесіди з учнями та учителями за допомогою ICQ і Skype			

Таким чином, класна робота в залежності від типу уроку передбачала використання вчителем текстів хрестоматій та електронних ресурсів в мережі Інтернет при поясненні нового матеріалу, формування завдань із переліку, поданого в програмі. Серед особливостей цього етапу – анонсування наступних тем із візуалізацією (показом елементів наступних презентацій і формуванням проблемних запитань), відповідь учнів з використанням власних презентацій біля інтерактивної дошки, робота з презентаціями, що є в класі.

Автором дослідження у 2012 році окремою книгою було видано конспекти уроків з використанням певного набору інформаційних ресурсів для вивчення курсу “Всесвітньої історії” в 10 класі [2].

Висновки. Отже, вчитель повинен показати учням алгоритм роботи з різними типами інформаційних ресурсів під час навчання, формуючи уміння використовувати інформаційні ресурси в процесі навчання всесвітньої історії.

Ефективність не лише навчальної, але й позакласної роботи передбачає творче використання кабінету історії та ресурсів сайту вчителя – роботу з цілим рядом інформаційних ресурсів, виконання завдань учителя, підготовку учнями матеріалів під час опрацювання інформаційних ресурсів. Відзначимо, що методично виправданою особливістю цього етапу роботи була постійне спілкування учителя, перш за все, з допомогою ICQ і Skype та електронної пошти з метою координації пошукової діяльності школярів.

Відзначимо, що в результаті проведеного експериментального навчання ми можемо стверджувати: чим вищі в учнів 10-11 класів знання щодо систематизації (класифікації) інформаційних ресурсів та уміння здійснювати пошук потрібної інформації у всій сукупності інформаційних ресурсів, тим активнішими є учні у формуванні умінь використовувати інформаційні ресурси в процесі навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горячев А. В. О понятии “информационная грамотность” / А. В. Горячев // Информация и образование. – 2001. – № 8. – С. 14–17.
2. Гриценко А.П. Усі уроки до курсу “Всесвітня історія”. 10 клас. Стандартний та академічний рівні / А.П.Гриценко. – Х. : “Основа”, 2012. – 239 с.
3. Гриценко А.П. Хрестоматія з історії України. 11 клас. Ч. 1-2 / А. П. Гриценко. – Х.: Основа, 2011.; Гриценко А.П. Хрестоматія зі всесвітньої історії. 11 клас. Ч. 1-3. – Х. : Вид. група “Основа”, 2012.; Хрестоматія з історії України. 10 клас. Ч. 1-2 /Упорядник А.П.Гриценко. – Х. : Вид. група “Основа”, 2013.
4. Державна цільова програма “Сто відсотків” на період до 2015 року (Постанова КМУ № 494 від 13.04.2011 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/494-2011-%D0%BF>
5. Десятов Д. Л. Методика використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні історії / Д. Л. Десятов. – Х. : “Основа”, 2011. – 111 с.
6. Курас І. Інформаційні ресурси України : стратегія розвитку / І. Курас // Бібліотечний вісник. – 2001. —№1. – С.2-6.
7. Віртуальний музей війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gritsenko-andrij-petrovich.webnode.com.ua_uchnyam/v%D1%96rtualnij-muzej-v%D1%96jni/

УДК 37.008.004

Т. В. Герасимчук,
асистент
(Харківський національний
автомобільно-дорожній університет)

**СУЧАСНИЙ СТАН ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ ЯК ЗАСАДА
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ КОМПЕТЕНТНОГО ФАХІВЦЯ**

Інформатизація практично у всіх галузях людської діяльності є глобальною тенденцією світового розвитку. У світі складається глобальне інформаційне суспільство, єдність якого забезпечене сучасними технологіями. Завданням України на цьому історичному етапі є повномасштабне входження в це суспільство в якості його повноправного учасника.

Істотна роль в інформатизації суспільства належить інформатизації освіти, від якої безпосередньо залежить усебічне становлення членів цього суспільства. Наукові праці в галузі інформатизації освіти, створення та застосування засобів інформатизації в педагогічній діяльності написані М. Алексєєвим, Е. Бідайбековим, Я. Ваграменко, І. Вострокнутовим, Г. Геркушенком, С. Григор'євим, В. Демкіним, А. Єршовим, С. Ждановим, Л. Зайнутдиною, А. Іванніковою, Г. Красновою, С. Макаровим, В. Монаховим, Є. Огородніковим, А. Осиним, С. Панюковою, Є. Полат, І. Роберт, Н. Рожевим, І. Скопиним, О. Смоляниною, О. Тихоновим, Є. Якушин та іншими вченими. За кордоном великий внесок у вирішення проблем інформатизації освіти